

szavainál: az ember "rettentő nagy expozíciót érez az alváásra".

Minden bizonnyal lesz e csapatnak jobb próbálkozása is. Ha ez az esemény az Ód-ry színpadon esik meg, gyorsan elfelejtjük. A "nemzeti deszkák" azonban többet érdemelnének.

GABNAI KATALIN

KÖNYVSZEMLE

Szűrőpróba

Lehet-e könyvborító alapján vásárolni? És szabad-e az eladókra hagyatkozni? S mert a könyvboltokba ritkásan betérők többsége mást nem szokott, magam is most aszerint (nem) válogattam az ajánlott kiadványok közül, ami felé a kemény fedelű könyvborítók és a tájékozatlan eladók tereltek. Szempontom szerint csupán a természettudományi ismeretterjesztő kiadványok érdekeltek, mégpedig azok, amelyek az oktatás háttéranyagai, illetve fontos helyük lehet akár a szaktertermékben, akár az iskolai könyvtárakban – hát ilyeneket kértem egy nagy forgalmú s jól ellátott boltban...

A borító az, ami megfogja a vásárlót – hangzik ma a könyvszakma dolgozóinak a szájából. Így hát hagytam magam megszédíteni, s mintegy négyezer forintot fizettem a következő (eladó ajánlotta) kiadványokért: a Móra Könyvkiadó két Búvár zsebkönyvéért (*Magvak, termések és Édesvízi parányok*), a Gondolat megjelentette legújabb Fürkész-könyvért (*Ízeltlábúak*), Farley Mowet reklámokból ismert iratáért, *A mészárlások tengeréért* (Kossuth Könyvkiadó), az eredetileg oxfordi kiadású *Az állatvilág enciklopédiájának Vízimadarak* kötetéért, amelyet a színvonalas termékeiről ismert Helikon Kiadó dobott piacra, a valami okból ismeretterjesztő könyvek közé rakott *Maeterlinck-meséért*, *A két madárért*, (a Montázs Könyvkiadó jelentette meg, sajnos nem az eredetét, hiszen egy régi átdolgozás), a Durrell mester Graham Percy rajzaival feldúsított *Léghajóval...* sorozata két új könyvéért – hogy ezekről esett már szó az Iskolakultúrában, nem baj, most természettudományi szempontokból rakom majd görcső alá, fogadkozom –, a Móra Könyvkiadó megjelentette kérdések könyvéért, a *Rejtelmes világért*. S végül nem toltam vissza a halomhoz rakott Pannónia Film Vállalat *Vili a veréb* kötetét (valamikor ez a kiadó íratatta s terjesztette a *Vízi pók, csoda pók* film- és könyvsorozatot, az első olyan magyar terméket, amely csöppet sem antropomorfizálta a gyerekeknek bemutatandó természeti világot, mégis kedvesen, érthetően és közelről mutatta meg mindazt a sok ökológiai csodát, ami ember nélkül is létezik, van, elmentmondásaival, élet-halál kérdéseivel együtt).

Csapdák

A könyvszakmán – kiadástól eladásig – elverni a port: könnyű multság. Most ezt ne részletezzük. Csupán halkan megjegyezzük azt a csöppet sem részletkérdést, hogy manapság a legjobb könyvboltokban is eltűntek a tematikus csoportosítások. S még jó, ha itt-ott külön található a szépirodalom, a szakácművészet és a tudományos kiadványok: esetleg elkülönítve a gyerekirodalom. Ráadásul az én kedves elárusítóim nem birtokolja szakmája alapismereteit – hiszen nem nevezhető ismeretterjesztő kiad-

ványak sem *A két madár* sem pedig *Vili a veréb*. Mindkettő – más. S ha mesének nem is rosszak, de természettudományi ismereteket nem nyújt egyik sem.

Az jó, hogy a gyerekeknek szánt könyvek nagyok, kemény fedelűek és színesek. Lehet őket fogni, tartani, simogatni, csodálni – amíg el nem fárad a kéz. S mert rendre lakozottak, a tényérmaszatot van mód róluk letörölni. A rajtuk lévő szöveg általában informatív, könnyen olvasható. Az illusztrációk azonban némi kívánnivalót hagynak maguk után. Moglehet, *A két madár* követelte meg, hogy a borítón egy balkáni gerlével keresztezett lantfarkú madár legyen (bár az én olvasatom szerint ama vágyott lény leginkább feketerigót formáz), s moglehet, bájos, hogy a *Vili a veréb* fedelén egy kölyök-képmű veréb somolyog átellenben egy Einstein-kopasz, csokornyakkendős tudóska madárral, magam izléstelennek találok.

De szerencsére, a tényleges ismeretterjesztő könyvekre nem ez a jellemző. Talán a legszebb, a *Vízimadarak* borítójának fotója: a szárnyával vizet verdeső bütykös hattyú. S hasonlóan mértéktartó az *Édesvízi parányok* alsórendű rák-fotója, a *Magvak, termések* mahagóni-bab rajza és az *Izeltlábúak* állatgrafikái. Maguk az ábrázolt dolgok a szépek – mert olyanok, amilyenek. A színük se élénkebb, formájuk se esetlegesebb.

A többi könyvnek fantázia-rajzos borítója van. *A rejtelmes világé* még csak nem is figyelemfelkeltő – egyszerűen unalmas. Unalmas betűk egy urán-235 atommagjának rajza fölött – mindössze ennyi, amit egy képes gyerekenciklopédia borítójára szánt a kiadó. A Durrell-könyvek híven másolják az eredeti kiadást. Álomszerű pasztellábrák, szépen tipografizált betűkkel – nem akarnak többet sejtetni, mint az izgalmas címek, de nem is kevesebbek: összhangban állnak. (Hogy ezek jellegzetes angol termékek? Igen. Ott nagy hagyománya van a brutalitás, a vadság, riasztó képződmények-lények távoltartásának a gyerekolvasóktól. Hogy mindettől a bemutatásra szánt világ lágy, érzelmes, az nem feltétlen baj. Tekintsük az életkori sajátosságok figyelembevételének.)

A könyvbortók összhangban vannak a belvékkel. Hiszen – és ez nem kivétel a gyerekönyvek között – szerencsés összjáték alakult ki a szöveg- és a grafikaszerzők: az alkotók és a tördelőszerkesztők között. E kiadványokban kitüntetett szerepet kapnak az ábrák, illusztrációk; gyakran több információt hordoznak, mint a szöveg – annak csak megerősítő, figyelemfelhívó, kiemelő szerep jut. Hol a mese-jelleg ellentétezésére építenek a szerzők (a Durrell-könyvek dinoszauruszai vagy az állatkertből ismert egzotikus lényei ugyanolyan kedvesek, mint a leírások, csak éppen azoknál valószínűbbek), hol a részletek pontossága a fontos (az izeltlábúak, magvak, termések nem csak érdekesek, de olyan apróságokra is felhívják az olvasó figyelmét, aminek természetben való megfigyelésére feltehetőleg nem terjedne türelme), hol pedig a pillanatok csodája (hiszen például egy halászó fekete kis kócsag nemigen mutatja a madár minden jellegzetességét). A *Vízimadarak* épít leginkább a fotó, rajz, ábra, táblázat, térkép és a konzekvensen változatos tipográfia együtthatására. Példaértékű a fejezetek felépítése: félkövér betűkkel kiemelve a egy-egy madárcsoportbemutatás – mellette, térképpel az élőhely, táplálék, szaporodás, méret, tollazat és faj szakszerű leírása. Aztán habitusrajzok következnek – amely az állat testfelépítését és faji jellegzetességeit teljesen megmutatja – mellettük fut az életmódeleírás. Az etológiai ismereteket folyamatábrák és fényképek szöveggel való váltakozásai mutatják be – hogy majd a fejezetet lezárja néhány mestermunka fénykép. A *Rejtelmes világ* is erre a változatosságra tör – hogy összhatása mégis gyengébb, annak oka a kivitelezés minőségében keresendő. Láthatóan nem bízott magában annyira a kiadó, hogy kiváló minőségű papírra merte volna nyomtatni az oldalakat, s némileg terjedelmet is spórolt a zsúfolt, sokszor áttekinthetetlen oldalpárjaival. Kár.

Mintha eltűnőben lennének a korábbi években megszokott, antropomorfizáló, gúnygöngyö szövegezesek. (Bár sejtésünk szerint ez véletlen. A könyvesbolt, s ez is hozzátartozik véleményünkhöz, nem engedte be polcaira a kétes kiadványokat, s egyelőre

hisz a márkát jelző kiadói névnek. Igaz, a bolt előtt ott a pavilon, ahol csak horrort, dektívregényt, erotikus kiadványokat és amerikai-rikító mesekönyveket lehet vásárolni. Vásárolják is.)

Külön kell szólni *A mézszárlás tengere* című Kossuth kiadványról – amely ifjakhoz és felnőttekhez egyként szól. (Mögylehet, ezért kevés benne az illusztráció.) Sötét és véres dolgokról regél – az élővilág haldoklásáról. S az ember telhetetlenségéről. Nagy igényű vállalkozás, jó, hogy megjelent magyarul, s jó, hogy elég példányszámban (reméljük, csupán ezt jelzi a tény, hogy az 1986-os kiadványt még ma is meg lehet vásárolni). Habár néhol túlírt, s inkább akar az érzelmekre hatni ahelyett, hogy higgadtan érvelne, ráadásul műfajtan (az elvont, szaktudományos ismertetéstől az útirajzig szinte minden műfaj jegyei együtt) – mégis tisztelendő a szerző természetvédelme. De abban nem biztos a szúrópróba szerzője – kezébe adná-e egy képzetlen embertársának. Ez az ambivalencia a kiadóban is megvan: gyerekszemeknek szánt, nagy betűs szövegszedés a foszlékony, alig lapozható szürke papíron, kézikönyv-vastagságú kemény borító (brutális rajzzal) – kevés belső illusztrációval, töménytelen oldal, kevés fejezettel... alacsony árért.

Az írás eleji kérdésekre pedig a válaszom: ne hagyatkozzunk se a borítóra, se az eladóra, ha már arra a luxusra vetemedünk, hogy könyvet vásároljunk. Túl nagy a bizonytalanság. Egyszerűbb, ha betérünk egy könyvesboltba, belelapozni a borítók közé zárt lapokba, s megolvasni egy-két fejezetet. Hogy később ne érezzük becsapottnak gyermekeinket. S magunkat – amikor a pénztárnál fizetünk.

Azon könyvek, amelyeket az iskolák figyelmébe ajánlok:

Magvak, termések (Móra Könyvkiadó, Búvár zsebkönyv, 1991.)

Édesvízi parányok (Móra Könyvkiadó, Búvár zsebkönyv, 1991.)

Ízeltlábúak (Gondolat, Fürkész-könyv, 1991.)

Az állatvilág enciklopédiája: Vízimadarak (Helikon Kiadó, 1991.)

GÉCZI JÁNOS